

9. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України, ф.4763, оп. 1, спр. 23, 43 арк.

10. Рибалка І.К. Така наша доля. Сторінки життя мого покоління / І.К.Рибалка. – Харків: Основа, 1999. – 200 с.

11. Бажан М.П. Спогади / М.П. Бажан // Бажан М.П. Твори: В 4 т. / Упоряд. Н.В. Бажан-Лауер. – К.: Дніпро. – Т.3. – 1985. – 455 с.

12. Тельнюк С. У ті найважчі роки...: Нарком освіти УРСР П.Г. Тичина / С. Тельнюк // Радянська освіта. – 1989. – 10 січня. – С.4.

13. Дроздовський Д. Три смерті Тичини. Епітафія кризь час про «чорного янгола» / Д. Дроздовський // Дзеркало тижня. – № 37 (666). 6–12 жовтня 2007. – Режим доступу: <http://www.dt.ua/3000/3680/60710/>

Аннотація

Рассмотрены отдельные аспекты государственной деятельности представителей творческой интеллигенции Украины в период апогея сталинизма (1945–1953 гг.). Изучены основные мотивы привлечения партийно-государственной верхушкой художников Украины на высокие должности и причины их отстранения.

Ключевые слова: творческая интеллигенция, послевоенный период, Совет Министров УССР.

Annotation

The main aspects of the Ukraine's artistic intelligentsia state activity in the post-war period (1945–1953) has been researched. The main causes of involvement of the Ukrainian artists by the Communist Party leaders on the state high posts and motives of their dismissal has been studied.

Keywords: artistic intelligentsia, postwar period, Soviet of Ministers of the Ukrainian SSR.

Оксана Прохоренко

Юлія Фролова

(Київ)

СУТНІСТЬ ПОЛІТИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ЇЇ ЗНАЧЕННЯ У СТАНОВЛЕННІ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

У статті висвітлено та проаналізовано сутність політичної культури та її значення у становленні громадянського суспільства в Україні. Підтверджено думку, про

те, що формування громадянського суспільства в Україні неможливе без високого рівня політичної культури населення держави.

Ключові слова: українське суспільство, політична система, політична культура, громадянське суспільство.

За останні десятиліття український народ пройшов значні трансформації соціального, політичного, економічного та культурного характеру, сьогодні, українська нація пристосовується до нових потреб загальносвітових демократичних та інтеграційних потреб та вимог.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі узагальнення наукового доробку, висвітлити та проаналізувати сутність політичної культури та з'ясувати її значення у становленні громадянського суспільства в Україні.

Розвал Радянського союзу та зміна колишнього режиму, курс на побудову демократичного громадянського суспільства – означає появу нових пріоритетів, цінностей та еталонів політичної діяльності. Стала очевидною необхідність кардинальної трансформації всієї політичної системи України, ключовим елементом якої є політична культура суспільства.

Політична культура є поняттям, яке охоплює усі соціально-політичні установки громадян відносно своєї політичної ролі у державі та взаємодії із владою. Також, вона включає рівень знань про політику та емоційне ставлення до неї. Тобто, політична поведінка громадян будь-якої країни напряму залежить від наявної у них політичної культури. На нашу думку, політична культура є якісною характеристикою політичної сфери, критерієм її зрілості.

Підкреслимо той факт, що політична культура – *це продукт геополітичного та історичного розвитку та досвіду народу*. Політична культура українського народу формувалася під впливом складних та неоднозначних історичних обставин. Вона обтяжена багатьма реліктами тоталітарного минулого, а саме, багатовікова бездержавність; розчленування української території; асиміляційні процеси; денаціоналізація; тривалий процес знищення української інтелігенції, яка є фундаментом побудови громадянського суспільства; нерозвиненістю механізмів самоврядування і самоорганізації суспільства; тривалий механізм дистанціювання громадян від влади; знищення українських традицій та морально-ціннісних орієнтирів тощо.

Політична культура сучасної України включає в себе елементи різномірних культур, що обумовлює її фрагментарність — відсутність базових цінностей, ідеалів і

цілей серед українського народу, що є наслідком соціально-політичного розколу в українському суспільстві. До того ж, останні вибори 2012 року до Верховної Ради України, де процент явки населення становив не більше 55% українського населення, виявили значний відсоток аполітичності та не сформованості політичної культури серед громадян.

Загальновідомо, що формування громадянського суспільства, яке є базою побудови демократичної держави, неможливе без існування високого рівня розвитку політичної культури населення. Політична культура – це основний базис громадянського суспільства. Вона зумовлює сприйняття та відношення до політичної влади, активну громадянську позицію, мотиви, цінності, інтереси тощо. Вона є його атрибутом. Тому, дана тема є актуальною в існуючому на сьогодні трансформуючому періоді для України. Адже, сьогодні необхідно відмовитися від вкарбованих у свідомості за час Радянського Союзу стереотипів, що відбилися на політичній культурі громадян. До того ж, варто відзначити, що розвинена політична культура, як основна риса громадянського суспільства притаманна усім країнам з високим рівнем соціально-економічного розвитку.

З огляду на вищесказане, дана проблема в останні роки дуже актуальна для України і привертає все більшу увагу дослідників.

На сьогодні, існують декілька підходів щодо трактування поняття «політична культура», які відрізняється надзвичайно широким спектром думок, формулювань, різного роду визначень. Перший напрямок, психологічний підхід (школа Г. Алмонда): політична культура розглядається як набір психологічних орієнтацій на соціально-політичні об'єкти і процеси. [1, vol. 18].

Другий напрямок, розкриває поняття політичної культури, як прояв нормативних вимог (С. Вайт), сукупність типових зразків поведінки (Дж.Плейно), спосіб політичної діяльності (У.Розенбаум), тобто особливий, специфічний суб'єктивний ракурс політики [11, с. 23].

Дослідники І.Шапиро та П.Шаран розглядають політичну культуру як стиль діяльності індивіда у сфері політичної влади. В. Парето відзначає існування в політичній культурі як логічних, так і нелогічних елементів. До того ж, особливу наукову цінність становлять роботи, які спираються на розробку питання політичної культури різних країн, а саме: Д.Елазара, Р.Карра, М.Бернштейна, Д.Девайна – політична культура США; Р.Роуза, Д.Каванаха, Б.Джессопа – Англії; К.Зонтхаймера ФРН; А.Брауна, Р.Таккера, С.Уайта – СРСР тощо.

Встановлено, що політична культура як соціальний феномен з'явилась значно раніше самого поняття «політична культура». Як соціальне явище, політична культура

виникла разом з появою держави. Спеціальне вивчення політичного життя, тобто його культурне висвітлення, почалося ще у Стародавній Греції, що й знайшло своє відображення у працях Геродота, Платона, Аристотеля та інших. Виникнення ж систематизованих знань про політику держави, політичну поведінку особи і мас, про мистецтво управління політичним життям суспільства можна, в принципі, розглядати як прояв політичної культури. Мислителі вкладають в неї різний сенс.

Політична культура тлумачиться або досить широко: у неї нерідко включаються явища, які за своїм змістом знаходяться поза межами цього виду культури, або вона розглядається поза зв'язком з іншими політичними категоріями і реаліями. Розповсюджена інтерпретація політичної культури як різновиду духовної культури, в якій перша зводиться до рівня свідомості, а її діяльний аспект або ігнорується, або недооцінюється [7, с.7].

Сам термін з'явився набагато пізніше - у XVIII ст. в працях німецького філософа-просвітителя І.Гердера. Теорія ж, що описує цю групу політичних явищ, сформувалася тільки в кінці 50-х – початку 60-х рр.. XX столітті в руслі західної політологічної традиції.

В сучасному суспільстві, цей термін набув популярності, став найбільш вживаним у тієї частини вчених, яких можна віднести до «масової науки.» Якщо, ще 15-20 років «модним» словосполученням серед політологів було «правова держава», то тепер цей термін остаточно замінений «політичною культурою» І це не дивно, бо така мода віддзеркалює реальні потреби сучасного суспільства [11, с. 23].

Вплив культури на політику відбувається через так звану соціалізацію людей, що й дає їм можливість брати участь у політичному житті. Завдяки соціалізації наслідком участі людей у політиці є створення й введення системи цінностей, формування еталонів політичного життя, моделей інститутів і соціальних систем.

Отже, сутнісний зміст політичної культури пов'язаний передусім із дієвим процесом, у якому сполучаються такі єдності, як духовне, ідеологічне і практичне.

З огляду на вищесказане, під терміном «політична культура» розуміється уся система існуючих установок, поглядів, стереотипів, моральних норм, емоційних ставлень, знань та уявлень про політику, що впливають на взаємодію суспільства та кожного окремого громадянина певної держави із її владою та системою взаємин влади із громадянами. До того ж, це поняття включає у себе усвідомлення людиною свого місця у державі, та відповідно до нього своїх можливостей втілювати власні інтереси.

Наприклад, Г.Алмонд, відзначає що це досить «суб'єктивний вимір громадських засад політичної системи, тобто сукупність всіх політично релевантних думок, позицій і

цінностей суб'єктів конкретного соціального і політичного організму» [3, с.41]. Пивоваров Ю. дотримується думки, що термін «політична культура» потрібно розглядати, як проміжкові ланку між поняттями «культура» і «політична система» [12, с. 25].

Таким чином, політична культура – невід'ємна складова загальнонаціональної культури. Це, перш за все, політичний досвід людства, соціальних спільнот, великих і малих соціальних груп, отриманий в ході історичного розвитку. Існуючи в певних формах, цей досвід надає вплив на формування політичної свідомості людей і, в кінцевому рахунку, виражається в їхніх політичних орієнтаціях і установках, які, в свою чергу, визначають політичну поведінку людей.

Отже, варто зазначити, що на сьогодні, немає єдиного погляду на визначення поняття політичної культури, існують різні трактування, що залежать від того, під якою призмою дивиться на нього той, чи інший дослідник.

З огляду на розвиток політичних процесів в різних політичних системах існує типологія політичної культури, яка випливає із її класичного визначення, як «політична культура – це різноманітні, нестійкий повторювані, когнітивні, афективні і оціночні орієнтації щодо політичної системи взагалі, її аспектів «на вході» і «на виході», і себе як політичного актора» [3, с. 27]. Тобто, якщо керуватись таким трактуванням поняття, Г.Алмонд та С. Верба виділяють 4 основні її типи: *патріархальну* (або політичну культуру місцевих общин), *підданську*, *політичну культуру участі та активістську*[2, vol. 45].

1. Патріархальна політична культура характеризується відсутністю у більшості населення якого інтересу до політичного життя.

2. Підданська політична культура, для якої характерна сильна орієнтація людей на підтримку існуючої політичної системи, що поєднується зі слабкою зацікавленістю в політичній участі.

3. Активістська політична культура, носії якої не тільки цікавляться політикою, але і самі активно в ній беруть участь

Патріархальна культура, за Г.Алмондом, притаманна суспільствам де немає чітко диференційованих політичних ролей. Члени патріархальних культур не ідентифікують окремо існуючої політичної системи та нічого від неї не очікують. Тобто тут характерна абсолютно байдужість до існуючої політичної системи та влади [3, с. 28].

Підданська політична культура – це політична культура в якій існують стійкі уявлення про політичну систему і щодо того, що вона дає «на виході», але немає орієнтацій «на вході». Також, суб'єкт такої системи не усвідомлює себе, як активного

учасника політичної системи. Він (підданий) усвідомлює існування влади і чуттєво орієнтований на неї. Він здатний оцінювати існуючу систему, може бути незадоволеним, або навпаки пишатися нею. [3, с. 28]. Тобто, такий тип характеризується зацікавленістю, розумінням та наявністю певних знань та уявлень про політичну систему. Але немає чітко сформованого апарату взаємодії народу із політичною владою. У більшості випадків за панування підданської політичної культури народ виступає як пасивний спостерігач, що не сподівається власною діяльністю щось змінити.

Натомість, політична культура участі – культура, в якій громадяни держави виразно орієнтовані на політичну систему взагалі. Вони знають про її функціонування як «на виході», так і «на вході». Також громадяни держави усвідомлюють себе, як активного учасника політичного життя та значення власної діяльності для втілення інтересів у реальність. Активна громадянська позиція виступає як інструмент досягнення тих чи інших цілей. Характерний високий рівень політичної грамотності, без якої неможливе адекватне існування високої політичної активності громадян [3, с. 29].

Отже, зважаючи на сутність політичної культури участі, можна заключити, що для громадянського суспільства наявність політичної культури, що відповідає демократичному режиму держави є необхідним. Ми просто не можемо говорити про громадянське суспільство, у державах політична культура яких не має відповідного рівня розвитку, такий режим, своєю назвою говорить про неможливість свого існування без належного включення громадян в політичний процес та їх взаємодії із різними політичними інститутами. Тільки так вони можуть впливати на прийняття рішень від яких, залежать безпосередньо інтереси самого народу. Тобто тут необхідне існування політичної культури участі. Але не можна говорити про те, що у громадянському суспільстві має бути присутня тільки політична культура участі. Це зовсім не так. Громадяни можуть спокійно зберігати свої патріархальні і підданські орієнтації. Так і відбувається у всіх країнах із розвиненою демократією. Певна кількість громадян все одно буде відігравати пасивну роль.

Як зазначає Г.Алмонд, – «Громадянська культура – це змішана політична культура. В її рамках багато громадян можуть бути активними в політиці, проте багато інших грають більш пасивну роль «підданих». Ще більш важливим є той факт, що навіть у тих, хто активно виконує громадянську роль, якості підданих і парафіян не повністю витіснені» [3, с. 29].

На думку В.Мельник, політичну культуру народу України можна ідентифікувати як межову – євразійську, як змішаний тип у якому поєднуються елементи і підданської

(здебільшого на Сході і Півдні) і активістської (здебільшого Захід і Північ) політичної культури, що в умовах постійно діючої політичної кризи ускладнює громадянську і цивілізаційну самоіндетифікацію, нівелює бажання брати участь у діяльності політичних партій і рухів, викликає пасивність, недовіру в можливість власного впливу на політичні процеси, недовіру до політичних інститутів загалом [7, с. 11].

Виходячи із розуміння громадянського суспільства, як такого, що складається із освічених та свідомих суб'єктів, у яких сформовано критичні погляди на політичні події та процеси, вміння захищати власні інтереси, через вибори та референдуми, можна заключити, що для існування громадянського суспільства необхідна наявність елементів політичної культури участі, але за існування і патріархального і підданського типів політичної культури, які виступають певним балансом.

Як зазначає Г.Алмонд, – «...по-перше, орієнтації «парафіянина» і «підданого» змінюють інтенсивність політичної включеності і активності індивіда. Політична діяльність являє собою лише частину інтересів громадянина, причому, як правило, не дуже важливу їх частину. Збереження інших орієнтацій обмежує ступінь його включеності в політичну діяльність і утримує політику в належних рамках» [3, с. 30].

Наприклад, самоорганізація можлива лише за умови достатнього рівня знань про своє місце у державі соціальних класів та окремих громадян, що формується саме політичною культурою. Протидіяти узурпації влади можливо тільки знаючи закони. Бути сприятливим середовищем для розвитку демократії можна лише за умови існування відповідних цінностей, орієнтацій та переконань.

Саме політична культура покликана виконувати ряд функцій від яких напряму залежить формування громадянського суспільства:

1) Пізнавальна – це функція, що полягає у формуванні у громадян знання, погляди та політичну освіченість загалом. А як відомо, атрибутом будь-якого громадянського суспільства є високий культурний розвиток.

2) Реалізація соціальних інтересів – це функція яка знаходить свій вияв у політичній діяльності, спрямованій на відстоюванні тих чи інших суспільних інтересів, що є складовою політичної культури населення. На думку П.Шляхтун, – «Усвідомлення цих інтересів зумовлює відповідну політичну поведінку соціальних спільностей та окремих їх представників» [23, с.358]. Тут громадянське суспільство виступає, як інструмент демократії. До того ж, як вважає В.Мельник, – «Політична культура виступає і як сфера, і як процес комунікації між суспільством і тими центрами політичної системи, в яких ухвалюються рішення; в межах політичної культури трансформуються в політичні

програми і гасла вимоги суспільства (через інститути партій, груп інтересів, виборів тощо)» [17, с. 15].

3) Регулятивна – це функція, що полягає у закріпленні у свідомості суспільства політичних цінностей, установок та мотивів, що формують норми поведінки. Відповідно, якщо ми будемо демократію, то необхідне закріплення у свідомості демократичних ідеалів.

4) Виховна – це функція, спрямована на формування громадянина, як суб'єкта політичних відносин. На думку П.Шляхтун, – «Відбувається це на основі тих політичних цінностей і норм поведінки, які переважають у суспільстві в цілому або відповідають інтересам і цілям тих чи інших соціальних спільностей. Засвоюючи політичну культуру, індивід набуває знань про політичну систему, свої права та обов'язки як громадянина, стає активним учасником політичного процесу» [23, с. 358].

5) Комунікативна – виражається у допомозі знаходити зв'язок між різними учасниками політичного процесу. Також тут йде мова про передавання політичного досвіду. Тобто, відносно громадянського суспільства, вплив цієї функції полягає у передаванні знань, установок, норм політичної поведінки наступним поколінням. Від рівня їх сформованості та розвитку, безпосередньо, залежить яку інформацію, щодо політичної культури буде отримано внаслідок виховання. Що в свою чергу відіб'ється на політичній поведінці підрастаючих громадян держави.

Аналізуючи основні функції політичної культури, можна зробити висновок, що саме політична культура є стрижнем, на якому тримається політична система тієї чи іншої держави. Культурне коріння політики охоплює усі сфери, акценти, прийоми політичних технологій, лозунги тощо. Саме тому, відомий вислів «політика не може бути краще культури» має право на існування.

Політична культура як універсальне соціальне явище багатогранна і суперечлива. Вона складається з різних субкультур, носіями яких є соціальні спільноти і політичні сили. Субкультури відрізняються тим, що вони формуються на основі своєрідного політичного досвіду конкретної спільноти.

Політична культура сучасного українського суспільства є неоднорідною, суперечливою, фрагментарною, оскільки поєднує в собі дві протилежні системи цінностей – тоталітарну і демократичну. Українське суспільство розколоте у багатьох вимірах: соціальному, регіональному, економічному, ідейно-політичному, мовному тощо. В сучасній українській політиці досить гостро стоїть проблема розриву культурно ціннісних орієнтирів серед різних вікових та соціальних груп населення [7, с. 11].

Так, в українській політичній культурі спостерігаються відмінності між культурами декількох поколінь: старшого, середнього (70-80-х рр. народження) і молодого (народженні в незалежній державі). Власне, політичний розвиток будь-якого сучасного суспільства пов'язується зі зміною поколінь. Кожне нове покоління, що виходить на суспільну арену і займає ключові позиції в структурах влади, прагне утвердити в якості панівної свою субкультуру.

Наріжним каменем для української політики є політична культура професійних політиків, і особливо правлячої еліти. Її зразки, норми і погляди інтенсивно тиражуються, а то й нав'язуються суспільству. Примітний в цьому відношенні той факт, що строката за своїм складом українська політична еліта має помітні культурні відмінності між кланами, її складовими.

Існування субкультур в рамках однієї політичної культури породжує масу протиріч і конфліктів між різними системами цінностей, нормами і правилами. У цьому зв'язку політична боротьба, крім суто прагматичного аспекту, має і більш глибокий культурний аспект.

В нашій державі точаться протиріччя щодо того питання першочергової освіченості політичній культурі населення чи політичної верхівки, задля подолання колапсу політичної аморальності. З огляду на цю тенденцію, на думку Л.Шлик, потрібно зазначити, що якщо переважає активістська політична культура та укорінені стійкі демократичні традиції, громадянське суспільство і політична опозиція зводять нанівець можливість некомпетентного лідерства та будь-яких зловживань [22, с. 102]. Тобто, тут знаходить підтвердження вираз «народ заслуговує свого правителя». З огляду на це твердження, політична освіченість громадян держави є першочерговою, однак, на нашу думку, цей процес має йти паралельно з процесом розвитку політичної культури владної верхівки держави.

Політична культура формується у суспільстві через зміни у державному режимі, домінуючих ідеології, установках та стереотипах. Також через зміни у будь-якому секторі, що тією чи іншою мірою зачіпає певні політичні питання. Це поступовий процес. Треба зважати на те, що виконувані вже існуючою політичною культурою функції, такі як пізнавальна, реалізації соціальних інтересів, регулятивна, виховна паралельно, за умови її низького та невідповідного бажаному рівня гальмують процес демократизації суспільства.

Говорячи про значення політичної культури для громадянського суспільства, можна стверджувати, що вона виступає основним рушієм його розвитку та формування. Тобто, простежується пряма залежність: чим вищий її рівень, тим більш демократичним є

суспільство. Зрозуміло, що про реальну демократію не можна побудувати без існування інституту громадянського суспільства.

Отже, існування громадянського суспільства напряму залежить від достатнього для побудови демократичної держави рівня політичної культури. Як можна говорити про існування народовладдя, у державі де більшість населення займає пасивну позицію і ніяким чином не намагається відстоювати власні інтересів.

На думку К. Неділько, – «Загальний постулат залишається в силі, культура — підмет, політична – прикметник. Провідним компонентом завжди був і буде залишатися культурний початок в широкому сенсі слова. Політика – це наслідок, похідне» [10, с. 394]. А громадянське суспільство, стрижнем якого є політична культура є інструментом демократії.

Так чи інакше процес трансформації політичної системи України неможливий без впровадження нових поглядів та інноваційних процесів, з огляду на процес розвитку світової політичної культури та нагальних трансформацій, яке потребує українське суспільство. Однак, протиріччям політичної культури в Україні виступає суперечність між традицією і новаціями, опір нововведенням, прагне повернути політичне життя в заданий минулим русло. Спроби направити політичне життя України в нове русло обтяжені сильною інерцією культурно-історичного ґрунту.

Для України перспективним завдання є домогтися існування демократичної політичної культури для того, щоб вона перестала входити в дисонанс з існуючим режимом, як відбувається зараз. Бо при такій пасивній ролі громадян нашої держави неможливо говорити про існування реальної демократії. Саме тому необхідно розробляти стратегічні шляхи підвищення політичної культури, що як наслідок буде сприяти прискоренню формування громадянського суспільства. Ці шляхи мають бути адаптовані для нинішніх реалій, тобто треба зважати на те, який менталітет притаманній українському народу, якими є основні константи духовності та глибинні установки щодо політичної влади. Тільки виходячи з аналізу цих особливостей можлива розробка і впровадження дійсно дієвих шляхів підвищення політичної культури, що на глибинному рівні формували б уявлення особистості про себе, як про громадянина.

Сучасна Україна у черговий раз стала перед потребою реалізації принципу політичного і культурного плюралізму. Тому політична культура нового суспільства, яка формується в незалежній Україні, мусить бути культурою злагоди, громадянського миру, пошани до свобод і прав людини.

Джерела та література

1. Almond G. Comparative Political Systema // *Jornal of Politics Gainesuille*. – 1956. - №3. – Vol.18.
2. Almond G. Verba S. *The Civic Culture: Political Attitudes and Democracy in Live nations*. – Boston-Toronto, 1964. – 580 p.
3. Алмонд Г., Верба С. Гражданская культура и стабильность демократии // *ПОЛИС*. – 1992. – № 2. – С. 25-31.
4. Дмитренко О.С. Громадська думка як чинник демократизації політичної культури в Україні: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.03 / О.С. Дмитренко ; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2010. — 20 с.
5. Кокорева Ю.В. Характер политического строя и политической культуры как детерминанты политического лидерства / Ю.В. Кокорева // *Культура народов Причерноморья*. — 2009. — № 163. — С. 100-103.
6. Конончук М.В. Політична культура українського суспільства як чинник його демократизації: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.03 / М.В. Конончук ; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2008. — 18 с.
7. Мельник В.О. Політична культура як чинник формування громадянського суспільства в Україні: автореф. дис... канд. політ. наук: 23.00.03 / В.О. Мельник; Нац. пед. ун-т ім. М.П.Драгоманова. — К., 2008. — 20 с.
8. Мельник В.О. Поняття "політична культура": його зміст та застосування в контексті концепції громадянського суспільства /В.О.Мельник // *Вестник СевНТУ*. – Серия: Политология. - № 84. – 2007. – С.83-88.
9. Мельник В.О. Историчні умови становлення й еволюції політичної культури як фактора формування громадянського суспільства в Україні /В.О.Мельник // *Держава і право*. - Вип. 38. – 2007. – С.760-766.
10. Неделько К.П. Политическая культура и идеология: особенности взаимодействия в условиях переходных обществ / К. П. Неделько // *Вісник одеського національного університету* – 2009. - №13. – С. 389- 394.
11. Панарин А.С. *Политология. Учебник. Издание второе переработанное и дополненное*. – М., 2001.— 479 с.
12. Пивоваров Ю. Русская политическая культура и political culture (общество,власть, Ленин)/ Ю.Пивоваров // *Pro et contra*. том7. — 2002. — №3 — С.23-50
13. Політична культура і громадянське суспільство: концепт взаємовпливів: матеріали доповідей та виступів міжнародної наукової конференції ["Дні науки філософського факультету-2007"], (Київ, 18-19 квітня 2007 року) /Київський національний університет імені Тараса Шевченка. – К.: ВПЦ "Київський університет", 2007. – Ч.УІ. – 147 с.
14. Проскуріна О.О. Сучасна політична культура України в умовах глобалізації інформаційного суспільства: автореф. дис... д-ра політ. наук : 23.00.03 / О.О. Проскуріна ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2009. — 40 с.
15. Проскуріна О.О. Критерии соотношения политической культуры к политической системе

общества // Тези доп. Всеукр. наук.-метод. конф. “Вищі учбові заклади України і проблеми розвитку міжнародних зв’язків”. – Одеса, 1994. – С. 68-69.

16. Проскуріна О.О. Політична культура: Проблеми переходу до демократичного суспільства // Наукові записки: Збірник. Серія “Політологія і етнологія”. – К.: ППЕНД, 2000. – Вип. 11. – С. 112-121.

17. Проскуріна О.О. Методологічні проблеми політичної науки: парадигма як модель постановки і вирішення проблеми дослідження політичної культури / О. О. Проскуріна // Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку : зб. наук. пр. / наук. ред. М. Гетьманчук. – Л., 2006. – № 18. – С. 169 – 173.

18. Проскуріна О.О. Україна і глобальні проблеми сучасності: нові інформаційні технології та їх вплив на зміни в політичній культурі / О. О. Проскуріна // Грані. – 2008. – № 2. – С. 149 – 153.

19. Pye L. Political Culture // International of the Social Sciences. – 1961. – №4. – Vol.12.

20. Стрежнева М.В. Политическая культура в различных интерпретациях: анализ специального понятия / М.В. Стрежнева // Общественные науки и современность. – 2002. – №5. – С. 141-155.

21. Ширинянец А.А. Политическая культура: смысл и методологическое значение категории [Електронний ресурс] / Ширинянец А.А. – Режим доступу: <http://www.portal-slovo.ru/history/35094.php>

22. Шлык Л.Н. Политическая культура, как социокультурное явление: автореферат дис. ... канд. культурологии / Л.Н. Шлык. – Челябинск : ЧелГАКИ, 2004. – 29 с.

23. Шляхтун П.П. Політологія (теорія та історія політичної науки) / Шляхтун П.П.— К.: Либідь, 2002.— 576 с.

Аннотация

В статье освещена и проанализирована сущность политической культуры и ее значение в становлении гражданского общества в Украине. Подтверждено мнение, о том, что формирование гражданского общества в Украине невозможно без высокого уровня политической культуры населения государства.

Ключевые слова: украинское общество, политическая система, политическая культура, гражданское общество.

Annotation

The article highlights and analyzes the essence of political culture and its importance in the development of civil society in Ukraine. Also it confirms the point of view that the development of civil society in Ukraine is impossible without a high level of political culture of the state's population.

Key words: ukrainian society, political system, political culture, civil society.